

BULETINUL EPISCOPIEI

Buletin informativ al Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria, cu reședința la Giula
Apare cu binecuvântarea † Preasfințitului Părinte Episcop Siluan – Anul VIII. Nr. 6 (86), iunie 2010

„Familia creștină între criză și speranță”

Mesajul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel adresat credincioșilor ortodocși români cu prilejul Duminicii Familiei

Cu prilejul Duminicii Familiei, Patriarhul României a adresat credincioșilor ortodocși români următorul mesaj:

Am văzut cu toții că, după decembrie 1989, au apărut o serie de schimbări la nivelul întregii societăți românești, unele cu efecte pozitive, așteptate,

de criză a familiei, considerăm că trebuie să valorificăm resursele de îndreptare și ieșire din criză, pentru a trăi cu speranță. În primul rând, trebuie să vedem că fericirea este darul lui Dumnezeu, iar criza familiei de azi poate fi depășită cu ajutorul și cu binecuvântarea lui

în familie și în societate, nu ca drept al omului ce trebuie cucerit în spirit individualist și egoist.

În al doilea rând, trebuie să susținem efortul Bisericilor de a apăra familia naturală, tradițională, universală, și de a rezista în fața unor „modele” noi de

vieții, valoarea eternă a ființei umane, sensul existenței, binele comun și frumusețea sufletului generos. Ea îi oferă copilului o perspectivă ortodoxă asupra vieții, adică un mod de a înțelege lumea și viața, de a formula raționamente cognitive și judecăți morale. Educația re-

dorite, dar și unele fenomene care, dimpotrivă, au influențat negativ viața oamenilor. Un astfel de fenomen, accentuat vizibil în ultimii ani, este criza familiei și degradarea vieții de familie pe fondul creșterii insecurității generale și a confruntării cu schimbări multe și bruște, într-un interval de timp foarte scurt. Sociologii consideră că în societate s-a instaurat un fenomen de surmenaj social, de oboseală socială care aduce după sine o degradare sau o anarhizare a vieții sociale, explicând astfel de ce, atât în România, cât și în întreaga Europă, familia creștină se confruntă azi cu multiple crize: criza economică (sărăcie, șomaj, nesiguranța zilei de mâine, emigrația spre țări mai bogate), criza morală (avortul, divorțul, abandonarea copiilor, libertinajul, creșterea violenței în familie și a delincvenței juvenile) și criza spirituală (sectarismul, fanatismul și prozelitismul religios).

Reflectând la situația actuală

Dumnezeu-Creatorul Care a zis: „Creșteți și vă înmulțiți și stăpâniți pământul!” (Facere 1, 28). În ciuda multor păcate și primejdii abătute asupra neamului omenesc, totuși familia a fost instituția cea mai stabilă în istorie. În plus, binecuvântarea familiei de către Domnul nostru Iisus Hristos la nunta din Cana Galileii, când a transformat apa în vin, la solicitarea Maicii Domnului – icoana Bisericii rugătoare, constituie pentru noi o puternică bază a speranței creștine. Hristos Cel ce a schimbat apa în vin poate schimba criza într-o speranță nouă, poate aduce bucurie acolo unde amenință lipsurile și tristețea.

Trebuie să-L rugăm pe Hristos, să-I spunem Lui ce lipsește cu adevărat familiei astăzi și să spunem familiei creștine în criză să ceară ajutorul lui Hristos și al Maicii Domnului în organizarea însăși a vieții conjugale. Minunea din Cana Galileii ne descoperă fericirea ca dar al lui Dumnezeu care aduce comuniune și bucurie

familie, în care relația normală bărbat-femeie este considerată ca fiind ceva depășit.

În al treilea rând, este necesară intensificarea cooperării dintre Stat și Biserică în toate domeniile care privesc activitatea socială, educațională și culturală referitoare la familie, deoarece matricea creștină a Europei nu poate fi smulsă din structura omului european, chiar dacă este ignorată de acesta.

De aceea, Patriarhia Română a susținut constant păstrarea orei de Religie în programa școlară, pentru că fără credința oamenii pierd sensul adevărat al vieții. Virtuțile și valorile prezentate în cadrul orelor de educație religioasă sunt necesare sănătății spirituale din familie și din societate. Educația religioasă îl învață pe copil și pe tânăr iubirea față de Dumnezeu și de oameni, credința, speranța, solidaritatea, dreptatea, precum și recunoștința față de părinți și față de binefăcători, dărnicia și hărnicia, sfințenia

ligioasă reduce, astfel, efectele negative ale crizei contemporane de identitate și de orientare, propunând modele viabile de bunătate și sfințenie, oferind copiilor și tinerilor repere în viața de familie și în societate.

În concluzie, îndemnul nostru părintesc este acesta: să cultivăm mai mult legătura sfântă care există între viața familiei și viața Bisericii, între educația copilului și demnitatea persoanei umane, creată după chipul Persoanelor divine. Ca atare, nu putem reduce familia doar la aspectul ei biologic, juridic, psihologic, sociologic sau economic, pentru că ea este mai mult decât toate acestea laolaltă și le transcende. Familia are vocația de a fi conlucrare a omului cu Dumnezeu în lume, pentru a dobândi viața eternă, spre slava Preasfintei Treimi și binele umanității.

† DANIEL
Patriarhul Bisericii
Ortodoxe Române
Biroul de Presă al
Patriarhiei Române.

Domnitori români pe tronul Moldovei și relația lor cu lumea occidentală în secolele XV–XVI

În a doua jumătate a secolului al XV-lea, Moldova devenise un centru însemnat al culturii ortodoxe, întemeiat pe premisele unei vieți economice și social-politice înfloritoare. Relațiile cu Peninsula Balcanică, cu teritoriile întinse ale Rusiei, ale Poloniei, cu Transilvania și cu centrele adriatice, îndeosebi cu Veneția¹ și cu scaunul Romei, erau strânse. Aceste relații au servit nu numai producerii și tranzitului de mărfuri, dar și tranzitului de idei și de forme artistice, și chiar închegării unor relații diplomatice de natură politică care au scos în evidență personalitatea puternică a domnitorilor români și percepția acestora în spațiul central european, pe fondul rolului semnificativ pe care l-au jucat la poarta creștinătății în fața iminentului pericol otoman.

I. Ștefan cel Mare, scaunul Romei și senatul venețian

Ne vom opri atenția, în rândurile ce urmează, asupra câtorva informații documentare referitoare la relația domnitorului Ștefan cel Mare cu scaunul papal din Roma și cu senatul Republicii Veneția, implicat la atitudinea sa față de Biserica catolică din Moldova.

Încă din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, în timpul domnitorului Lațcu exista o episcopie catolică în Târgul Siretului (1388), mutată apoi în anul 1401 la Baia². Catolicii aveau în secolul al XV-lea, biserici parohiale în localitățile Iași, Târgu Neamț, Roman, Huși, Bacău, Cotnari, Baia și Suceava³. În anul 1420, numeroși sași și secui ar fi emigrat în Moldova în timpul regelui Ungariei Sigismund.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, istoricul B.P. Hașdeu descoperă, în Biblioteca Muzeului din Pesta⁴, trei scrisori ale papei Sixt al IV-lea adresate domnitorului Ștefan cel Mare. La 31 martie 1475, papa promitea domnitorului Moldovei un ajutor financiar solicitat de acesta contra turcilor, îndemnându-l să nu renunțe la lupta contra păgânilor⁵.

Din scrisoarea trimisă de

papă la 20 martie 1476, aflăm că între boierii de consiliu ai lui Ștefan cel Mare se afla și un italian din Genova, Cataneu

Miron Costin scrie că „acest episcop (precum am aflat din tradiția orală a moldovenilor), în vremea domnitorilor celor vechi

Icoană cu scene din viața Domnitorului Ștefan cel Mare și Sfânt, ansamblu Elena Murariu

Ianuenzul, și un preot catolic Petru „baccalaureum” în legi⁶. Această prezență în consiliul domnesc a unui preot catolic devenit peste puțin timp episcop, „verifică pe deplin”, ceea ce se spunea cronicarului Miron Costin în *Poema sa polonă*: faptul că după o veche tradiție orală, „episcopul catolic din Moldova ședea în divan alături cu mitropolitul ortodox al țării”. Menționând în „Poema polonă”, pe mitropolitul Moldovei și pe cei trei episcopi de Roman, Rădăuți și Huși, cronicarul Miron Costin arată că cei trei episcopi sufragani „nu iau parte la sfaturile din divanuri. La masă aceștia stau înaintea mirenilor. Singur mitropolitul are întotdeauna loc la sfat”. În acest context Miron Costin menționează și pe episcopul catolic de Bacău, sub titlul „al bisericilor catolice din țara Moldovei, care are sate catolice și în Bugeac, între tătari. Părinții iezuiți umblă acolo pentru liturgia catolicilor ce locuiesc în acele părți”⁷. În a doua variantă a acestei cronici polone, în dreptul episcopului catolic,

care erau și înțelepți, era mai presus decât acești trei vlădici (ortodocși) și ședea în fața mitropolitului⁸.

Cei doi consilieri catolici domnești au fost trimiși la Roma ca ambasadori din partea Moldovei pentru a cere sprijin financiar în lupta antiotomană și pentru a ruga pe papă de a hirotoni pe preotul Petru ca episcop pentru Biserica catolică din Moldova. Papa a satisfăcut cererea lui Ștefan, afirmând că nu poate refuza cererea unui bărbat „de o virtute atât de excelentă și de merite atât de strălucite în republica creștină”. Papa adăugă: „Succesele tale înțelepte și viteze contra necredincioșilor turci, inamici comuni au adus atâta glorie numelui tău, încât toate gurile îl repetă și toate inimile te slăvesc”⁹.

La 3 aprilie 1476, papa anunța pe Ștefan cel Mare că scaunul apostolic a numit pe cel recomandat ca episcop catolic pentru Moldova, scutindu-l în același timp, de darea ce se cuvine papei de la fiecare nou episcop, o deosebită favoare –

zice Sixt al IV-lea – care foarte rareori s-a mai acordat cuiva”¹⁰. Papa hotărăște de asemenea, să lase în mâinile lui Ștefan, banii și bunurile care s-ar aduna prin vizitarea de către credincioși – fie moldoveni, fie străini – „a bisericii celei mari a Moldovei (catedrala din Baia) și a catedralelor din Cetatea Albă. Cele două bule papale din 9 aprilie 1476 și 13 ianuarie 1476 înfățișează oricum, un caz unic în istoria raporturilor Moldovei cu scaunul Romei: suveranul pontif ceda unui principe ortodox, veniturile pe care catedralele catolice mai importante din țara sa urma să le obțină prin acordarea iertărilor în cursul anului jubiliar. În a doua bulă, domnitorul Moldovei este prezentat ca un „adevărat atlet al credinței creștine” (verus christiane fidei athleta)¹¹.

Principele ortodox al unei țări ortodoxe se adresa astfel, suveranului pontif, pentru a-i cere sfințirea unui episcop catolic în țara sa și recomandând, el însuși, un candidat al său pentru acest scaun¹². În același an, acest episcop Petru, cu învoirea domnitorului Ștefan, a făcut o procesiune catolică la biserica din Bacău¹³. În anul următor se înregistra o altă procesiune la cetatea Albă, unde exista de asemenea, o biserică catolică¹⁴.

De-a lungul domniei sale, domnitorul Ștefan a promovat un spirit de recunoaștere reciprocă a vieții bisericești specifice celor două tradiții creștine răsăritene și apusene, respingând acțiunile de convertire sau de desconsiderare la adresa celeilalte Biserici. Propunem două situații contemporane domnitorului, în acest sens. În anul 1462, câțiva călugări catolici franciscani din Cehia, veniți în Moldova, au încercat să convertească o femeie la catolicism prin rebotezare. Auzind cele întâmplate, domnitorul Moldovei le-a cerut să părăsească Moldova¹⁵. Pe de altă parte, un episcop catolic vizitator a fost omorât în satul Orțești, în ținutul Neamțului. Domnitorul Moldovei a pedepsit pe locuitorii aceluia sat, confiscând o parte din moșia sătenilor și dând-o mitropolitului Teoctist¹⁶.

Istoricul și diplomatul C. Esarcu, prin cercetările do-

(Continuare în pag. a 3-a)

Domnitori români pe tronul Moldovei și relația lor cu lumea occidentală în secolele XV-XVI

(Urmare din pag. a 2-a)

cumentare făcute în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în arhivele venețiene, a adus contribuții semnificative la cunoașterea relațiilor de diplomație politică a domnitorului moldovean cu senatul acestei republici. În arhivele Veneției, această „freastră a lumii occidentale spre Europa de răsărit”¹⁷, Esarcu a găsit mai multe documente referitoare la stabilirea de contacte pentru o alianță comună împotriva turcilor, alianță în care Moldova „poarta creștinătății” juca un rol considerabil. Guvernul venețian se adresează papei și regelui maghiar Matei Corvin pentru câștigarea și sprijinirea lui Ștefan cel Mare în lupta antiotomană¹⁸.

După victoria raportată asupra turcilor, în anul 1476, Ștefan a încredințat ambasadorului Veneției în Persia, care la întoarcerea sa în Italia, a trecut prin Moldova, misiunea de a informa senatul venețian și scaunul apostolic din Roma despre decizia domnitorului român de a lupta, în continuare, împotriva otomanilor, urmând a fi adresată în același timp, rugămintea de a se trimite domnitorului, un medic din Veneția, care să-i trateze o boală la picior.

La 6 martie 1475, Senatul venețian decidea anunțarea scaunului apostolic din Roma despre victoria lui Ștefan și despre oportunitatea câștigării lui Ștefan pentru cauza creștină. Domnitorul Moldovei era felicitat, luându-se hotărârea de a se căuta un medic chirurg bun pentru acesta¹⁹. La 6 mai 1476, era semnat un proces verbal al ședinței senatului venețian din care aflăm că Ștefan, însuși, a trimis doi ambasadori la Roma și că aceștia erau nemulțumiți pentru că ajutorul financiar cerut a fost dat, nu Moldovei, ci regelui Ungariei Matei Corvin²⁰.

La 17 mai 1476, Senatul decidea trimiterea în Moldova a ambasadorului Emanuele Gerardo, care să-l trateze pe Ștefan ca suveran complet independent, să ofere acestuia alianța Republicii Veneția, să supravegheze realitățile politice din Moldova. Important pentru tematica lucrării noastre este punctul al optulea al acestei decizii, în care senatul venețian cerea ambasadorului Emanuele Gerardo să intervină la Ștefan „de a nu contesta, pe teritoriul moldovenesc, jurisdicția asupra creștinilor de rit ortodox (grec) a patriarhului constantinopolitan, Ieronim, la care ține foarte mult Republica”²¹. Această informație am putea-o pune, probabil, în legătură cu situația de jurisdicție bisericească exercitată în Moldova în urma sinodului de la Florența (1438–1439), și în urma căderii Constantinopolului (1453) după care, în opinia unor istorici, ierarhii din Moldova au trecut sub jurisdicția scaunului de Ohrida sau Peci.²²

Bunele relații ale lui Ștefan cel Mare cu Veneția rezultă și din modul în care fusese primit în Moldova medicul Matei Murano în Moldova (1502): Ștefan l-a primit pe

acesta, adresându-i următoarele cuvinte: „Eu n-am voit să caut medic în nici o altă țară decât acolo unde am amici, despre care sunt sigur că mă iubesc. Și mai zise încă: eu sunt înconjurat de inamici de tot felul și am avut 36 de bătălii, învingându-i în 34 și fiind învins numai în două”²³. În octombrie 1503 era trimis în Moldova tot un medic venețian, Ieronim de Cesana.

Constatăm așadar, că prin relațiile diplomatice pe care le-a stabilit atât cu scaunul Romei cât și cu senatul Veneției, Ștefan cel Mare intenționa să demonstreze puterilor occidentale că Moldova este poarta creștinătății și că interesele țării sunt strâns legate de interesele celorlalte state ale Europei. Scrisorile domnitorului român către papă și către dogele Veneției dovedesc că el avea „o concepție a unității politice creștine, datoare să lupte solidar împotriva turcilor”²³.

Aceeași politică de deschidere confesională a adoptat-o Ștefan și față de armenii care trăiau la acea vreme în Moldova²⁴. La suirea sa pe tron, domnitorul a dat un hrisov, invitând pe armenii din afara Țării Moldovei să vină în principatul său, asigurându-i de protecția sa și făgăduindu-le privilegii comerciale. La data la care tătarii și turcii au pus stăpânire pe Crimeea și un mare număr de armenii se refugiaseră în Moldova (1475), Ștefan cel Mare le-a făcut o primire călduroasă, îngăduindu-le așezarea în centrele comerciale mai de seamă ale Moldovei. Cea din urmă colonie armeană care a imigrat în Moldova, sub Ștefan cel Mare, a venit din Crimeea. Domnitorul moldovean a așezat această colonie la Suceava, Iași, Botoșani, Focșani și Roman²⁵.

Atitudinea domnitorului Ștefan cel Mare față de puterile catolice europene și implicit față de Biserica catolică din principatul Moldovei a fost apreciată deiferențiat în istoriografia română și străină a secolelor XVIII-XX. Ne permitem în continuare, prezentarea, desigur, în mod aleatoriu, a câtorva considerații ale istoricilor în acest sens.

Istoricul J. Sulzer, într-o lucrare voluminoasă scrisă în mai multe volume, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, la Viena, în anul 1781, motivează existența șirului neîntrerupt al episcopilor catolici din Moldova, în timpul domnitorului Ștefan, făcând referire la căsătoria domnitorului român cu o femeie catolică, Margareta, cu care își petrecea timpul la Bacău. Aceasta ar fi fost sora unui voievod din Transilvania, Ștefan Losontsch²⁷.

Johann Christian von Engel, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, într-o lucrare voluminoasă de istorie, apărută ulterior la Halle, în anul 1801, scriind despre politica bisericească a lui Ștefan cel Mare față de Polonia, consideră că acesta l-a dat cele mai frumoase cuvinte, acordând misionarilor minorități deplină libertate. La

această dată era episcop în Bacău, Johannes, un minorit până atunci vicar în Polonia și în Moldova, care a trimis sfântului scaun informații foarte avantajoase privitoare la convertirea la catolicism a numeroși credincioși ortodocși ruși, moldoveni, armeni și alți eretici, lucru care l-a determinat pe papă să se gândească la înmulțirea episcopilor și împărțirea Moldovei în provincii bisericești²⁸.

Episcopul Mechisedec Ștefănescu, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, consideră că „domnii ca persoane politice și pentru a păstra bunele relații cu puternica Biserică a Romei și cu statele vecine catolice, au dat protecțiunea lor episcopilor catolici vizitatori și misiunilor catolice din țară, îi apărau, ba chiar le hărăzeau scutiri și averi”²⁹.

B.P. Hașdeu scriind, tot în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, despre prezența episcopului catolic în divanul țării, alături de mitropolitul ortodox, consideră atitudinea domnitorului Ștefan cel Mare față de Biserica catolică din Moldova ca o „sublimă toleranță fără exemplu în anele lumii”³⁰.

La comentariul mai sus menționat al lui Hașdeu, A.D. Xenopol constată, în prima jumătate a secolului al XX-lea, cu totul altceva: „Ghibăcie politică, credem noi, și după timpurile de atunci, mai mare decât orice toleranță”³¹. Ștefan cel Mare primise în sfatul țării pe cei doi preoți catolici, pentru a câștiga favorurile papei. Același istoric consideră că politica republicii Veneția față de Ștefan a fost perfidă³¹. L-a folosit pe Ștefan contra turcilor doar ca o diversivă, pentru a câștiga din aceasta, propriile interese față de posesiunile pe care le avea în Marea Mediterană³².

Nicolae Iorga consideră că „în multe din încercări și greutăți, Ștefan cel Mare a făcut numai rareori o politică religioasă provocată de interesele sale politice care-l puteau îndrepta câte o dată către puterile catolice”³³. Același Iorga, analizând politica religioasă a unuia din domnitorii anteriori pe tronul Moldovei, Alexandru cel Bun, cu simpatiile ei pentru catolicism o pune, spre exemplu, în legătură cu „un șir de evenimente politice care dovedesc că nu credința Domnului fusese schimbată, ci numai motive de oportunitate-l făcuseră să ia unele măsuri care nu corespundeau convingerilor sale”³⁴.

Constatăm așadar, o diferențiere evidentă a considerațiilor istoricilor din secolele XVIII, XIX și XX (am prezentat doar câteva puncte de vedere istoriografice, din secole diferite) referitoare la politica bisericească a domnitorului Ștefan cel Mare pe care a manifestat-o față de puterile catolice și implicit față de Biserica catoli-

(Continuare în pag. a 4-a)

Domnitori români pe tronul Moldovei și relația lor cu lumea occidentală în secolele XV–XVI

(Urmare din pag. a 3-a)

că din principatul Moldovei. Aceste opinii istoriografice merg de la evidențierea unei depline toleranțe religioase a domnitorului român față de celelalte confesiuni până la evidențierea politicii de stat care implica, în mod automat, o atitudine diplomatică față de celelalte confesiuni, care nu corespundeau convingerilor sale de credință personală.

Rugămintea senatului Veneției trimisă la 17 mai 1476, domnitorului Ștefan cel Mare „de a nu contesta, pe teritoriul moldovenesc, jurisdicția asupra creștinilor de rit ortodox (grec) a patriarhului constantinopolitan, Ieronim, la care ține foarte mult republica”³⁵, evidențiază, în opinia noastră, dincolo de interesele politice care stăteau în spatele acesteia, o atmosferă eclesială de respect reciproc, în care jurisdicțiile bisericești răsăritene puteau coabita alături de cele apusene fără intenția de exercitare a unui prozelitism care să ducă la absorbția unei confesiuni în cealaltă, așa cum se va întâmpla în secolele ulterioare.

Pr. Conf. Dr. Mihai Săsaujan
Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul”, București

Note

- 1 Relațiile lui Ștefan cel Mare cu Veneția sunt binecunoscute. Vezi Nicolae Iorga, *Istoria românilor prin călători*, Editura Eminescu, București, 1981, p. 97.
- 2 Despre cercetările științifice privitoare la Episcopia catolică din Moldova, efectuate de C. Auner, A. Lapedatu, R. Rosetti, vezi Aloisie Tăutu, *Spirit ecumenic. Între papalitate și români pe vremea lui Ștefan cel Mare (1476)*, în vol. „Ștefan cel Mare și Sfânt, 1504-2004. Portret în istorie”, Sf. Mănăstire Putna, 2003, p. 406-407. Acești autori opinează faptul că sediul Episcopiei catolice din Moldova a fost în aceste secol, la Baia.
- 3 Melchisedec Ștefănescu, *Papismul și starea actuală a Bisericii Ortodoxe din regatul României, București 1883*, p. 9-10.
- 4 Actele respective au fost găsite într-un manuscris al lui Carol Wagner: „Analecta Diplomatica”, vezi B.P. Hașdeu, *Introducere* la lucrarea lui C. Esarcu, *Ștefan cel Mare în documentele Veneției*, București, 1874, p. 8.
- 5 B.P. Hașdeu, *Introducere*, p. 9.
- 6 „Accepimus litteras tuas nobilitatis dilectosque filios Petrum in decretis baccalaureum et Cataneum Ianuensem consiliaris tuos” în B.P. Hașdeu, *Introducere*, p. 9; Despre prezența episcopului catolic din Moldova în sfatul domnesc al lui Ștefan cel Mare vezi: Idem, *Arhiva istorică a României*, București, 1864, t.1, part.1, p. 159 și Idem, *Istoria toleranței în România*, București, 1868, p. 35-49; Despre participarea mitropolitului ortodox la ședințele sfatului domnesc a se vedea A. V. Boldur, *Biserica în timpul domniei lui Ștefan cel Mare*, în „Biserica Ortodoxă Română”, An. LXXXII, 1964, nr.7-8, p.719.
- 7 Miron Costin, *Opere*, Ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice și glosar de P.P. Panaitescu, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1958, p. 237.
- 8 *Ibidem*, p.386.
- 9 B.P. Hașdeu, *Introducere*, p. 9-10.
- 10 *Ibidem*, p. 10
- 11 Ștefan Gorovei, 1473: *Ștefan, Moldova și lumea catolică*, în vol. „Ștefan cel Mare și Sfânt, 1504-2004. Portret în istorie”, p. 401-402.
- 12 *Ibidem*, p.401.
- 13 Melchisedec Ștefănescu, *Papismul*, p. 21.
- 14 *Ibidem*, p.21. Informații despre acest Petru și la Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Române și a vieții religioase a românilor*, Ediția a II-a, vol I, București, 1995, p. 106.
- 15 P.P. Panaitescu, *Ștefan cel Mare. O încercare de caracterizare*, în vol. „Ștefan cel Mare și Sfânt, 1504-2004. Portret în istorie”, p.29. Vezi și St. Gorovei, *op.cit.*, p. 403.
- 16 Melchisedec Ștefănescu, *op.cit.*, p. 21.
- 17 C. Esarcu, *Documente istorice descoperite în Arhivele Italiei*, București, 1878, Tipografia Națională, p. 67-97.

- 18 C. Esarcu, Documente istorice descoperite în Arhivele Italiei, București, 1878, Tipografia Națională, p. 67-97.
- 19 *Ibidem*, p. 70-71.
- 20 *Ibidem*, p. 71-72.
- 21 *Ibidem*, p.74.
- 22 A. Elian aduce în discuție considerația lui Cantemir potrivit căreia, începând cu anul 1439 și până în timpul lui Vasile Lupu, mitropolia Moldovei s-a aflat sub jurisdicția Patriarhiei de Ohrida. Cunoscutul bizantinolog Elian arată lipsa de veracitate a afirmațiilor lui Cantemir. (Elian, *op.cit.*, p.23-24). Cu privire la hirotonia ulterioară a mitropolitului Teoctist al Moldovei (1453-1477) de patriarhul Nicodim de la Ipek (Peci), profesorul M.Păcurariu arată motivele pentru care hirotonia acestuia nu a fost făcută la Constantinopol: căderea Constantinopolului sub turci, vacanța scaunului patriarhal de la Constantinopol (1450-1454), atitudinea antiunionistă a moldovenilor exprimată și prin refuzul mitropolitului Ioachim de Agatopolis, posibilele rezerve ale Patriarhiei de Constantinopol față de un mitropolit român antiunionist, faptul că Biserica sârbă nu și-a trimis reprezentanți la Florența. Vezi Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, *op.cit.*, p. 327-328.
- 23 C. Esarcu, *op.cit.*, p.91.
- 24 P.P. Panaitescu, *op.cit.*, p.12.
- 25 Majoritatea armenilor erau negustori. Încă din anul 1401, domnitorul Alexandru cel Bun dădea un hrisov cu privire la înființarea Episcopiei Armene din Moldova, cu sediul la Suceava. Patriarhul ecumenic de la Constantinopol Antonie, la cererea patriarhului armean, intervenea pe lângă domnitorul moldovean în acest sens. Vezi Zareh Baronian, 575 de ani de la înființarea Episcopiei Armene din Moldova, în „Biserica Ortodoxă Română”, An.XCIV, 1976, nr. 7-8, p. 754.
- 26 Zareh Baronian, *op.cit.*, p. 755-756.
- 27 J. Sulzer, *Geschichte des transalpanischen Dakiens*, partea I, vol.III, Viena, 1781, p. 610-611.
- 28 Johann Christian von Engel, *Vortsetzung der allgemeinen Welthistorie. Neuere Geschichte der Walachen*, Halle, 1804, p. 133.
- 29 Melchisedec Ștefănescu, *op.cit.*, p. 19.
- 30 B.P. Hașdeu, *Introducere*, p. 10.
- 31 A.D.Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, ed.a III-a, vol.IV. Editura Cartea Românească, București, 1927, p. 70.
- 32 *Ibidem*, p. 82.
- 33 *Ibidem*, p. 83-84.
- 34 N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, Ediția a II-a, vol I, București, 1995, p. 106.
- 35 *Ibidem*, p. 70.
- 36 C. Esarcu, *op. cit.*, p. 74.

(Continuare în numărul următor)

Vizită frățească în Episcopia Oradiei

Sâmbătă, 5 iunie 2010, un grup de credincioși ortodocși români din Giula și din alte localități, în frunte cu Preasfințitul Părinte Episcop Siluan, a efectuat o vizită frățească în Episcopia Oradiei, unde a fost primit de către Preasfințitul Părinte Episcop Sofronie, cel dintâi Chiriarh al Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria, pe care a arhipăstorit-o vreme de opt ani. După cuvântul de întâmpinare, Preasfinția Sa le-a arătat oaspeților din Ungaria Centrul Eparhial și Paraclisul Episcopal, cu antecamera dedicată ierarhilor care au avut o legătură specială cu Episcopia Oradiei și care sunt reprezentați în medalioane de o mare frumusețe, realizate după modelele lor originale, alături de

alte scene importante din viața Episcopiei, cu caracter liturgic și istoric. Tot în Reședința Eparhială,

Preasfințitul Părinte Episcop Sofronie le-a fost prezentat oaspeților Muzeul Episcopiei, aflat în curs de

restaurare, dar care cuprinde deja multe piese valoroase, între care și două icoane de secol XVIII, realizate de Toader din Micherechi. Grupul credincioșilor giulani a vizitat, de asemenea, vechea Catedrală Episcopală (cunoscută sub numele de „biserica cu lună”), Mănăstirea „Sfânta Cruce” și Mănăstirea cu hramul „Bunavestire”, din Oradea, precum și Biblioteca Județeană „Gheorghe Șincai” din același oraș, unde a fost întâmpinat de către Doamna Director Ligia Mirișan, un apropiat și un susținător al comunității românești din Ungaria, în cadrul căreia a organizat mai multe evenimente.

Biroul de Presă al Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria

BULETINUL EPISCOPIEI – Periodic lunar al Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria. Editor responsabil: **Prot. Pavel Ardelean**, vicar episcopal. Redactor responsabil: **Pr. Cosmin Pop**. Redacția: 5700 Giula, Parcul Sf. Nicolae nr. 2. Internet: www.atruroman.hu. Telefon: 66/361-281, 66/463-880. Fax: 66/463-867. Tiparul: Mozi Nyomda Bt., 5600 Békéscsaba, str. Luther nr. 4/B. Director: **Garai György**. Apariția publicației este asigurată și de Fundația Publică „Pentru Minoritățile Naționale și Etnice din Ungaria”. A havilap megjelenését a „Magyarország Nemzeti és Etnikai Kisebbségért Közalapítvány” támogatja.